

Κεφάλαιο 4ο

Το δοκίμιο

I. Δοκίμιο

Ερωτήσεις

Το κείμενο που σας δόθηκε ανήκει στο είδος του δοκιμίου. Να εντοπίσετε τα χαρακτηριστικά που το εντάσσουν σε αυτό το είδος κειμένου καταγράφοντας τα αντίστοιχα χωρία.

Πώς απαντάμε

Εντοπίζουμε στο κείμενο τα γενικά χαρακτηριστικά του δοκιμίου ως προς:

- το είδος του λόγου
- την έκταση
- τον συντάκτη / δοκιμιογράφο
- τον δέκτη στον οποίο απευθύνεται
- το θέμα
- τον στόχο
- τη λειτουργία της γλώσσας.

II. Είδος δοκιμίου

Ερωτήσεις

Να διακρίνετε σε ποιο είδος δοκιμίου (αποδεικτικό ή στοχαστικό) ανήκει το κείμενο που σας δόθηκε με βάση τα χαρακτηριστικά του.

Πώς απαντάμε

Διακρίνουμε στο κείμενο το συγκεκριμένο είδος δοκιμίου με βάση τις διαφορές τους ως προς:

- τον σκοπό
- την οργάνωση
- την οπτική
- τον τρόπο πειθούς
- τη γλώσσα.

III. Διάκριση δοκιμίου – άρθρου - επιφυλλίδας

Ερωτήσεις

Να διακρίνετε το κειμενικό είδος (δοκίμιο, άρθρο, επιφυλλίδα) στο οποίο ανήκει το κείμενο που σας δίνεται.

Πώς απαντάμε

Εντάσσουμε το κείμενο σε ένα από αυτά τα είδη με βάση τις μεταξύ τους διαφορές ως προς:

- την έκταση
- τον επικαιρικό ή όχι χαρακτήρα
- τον συντάκτη τους
- και το θέμα τους.

Δοκίμιο

Δοκίμιο είναι ένα είδος γραπτού λόγου με το οποίο ασχολούνται διακεκριμένοι άνθρωποι των γραμμάτων, των τεχνών και της επιστήμης.

A. Χαρακτηριστικά

Μπορούμε να προσδιορίσουμε μόνο γενικά τα γνωρίσματα του δοκιμίου.

B. Είδη δοκιμίου

Με βάση τα χαρακτηριστικά του, διακρίνεται σε **αποδεικτικό** και **στοχαστικό** δοκίμιο.

Κριτήρια

Είδος λόγου

Κινείται ανάμεσα στον λογοτεχνικό και τον επιστημονικό λόγο συνδυάζοντας στοιχεία και των δύο, σε διαφορετικές αναλογίες κατά περίπτωση.

Δοκιμιογράφος

Άνθρωπος των γραμμάτων, της τέχνης και της διανόησης: επιστήμονας, λογοτέχνης, ακαδημαϊκός, δημοσιογράφος κ.λπ.

Κοινό

Ο μέσος μορφωμένος άνθρωπος, που δεν διαθέτει ειδικές γνώσεις.

Έκταση

Μέση συνήθως έκταση, σε αντίθεση με τις αναλυτικές μελέτες.

Θεματολογία

Ευρεία: θέματα ασθητικά, ηθικά, κοινωνικά, πολιτικά, επιστημονικά, φιλοσοφικά, εκπαιδευτικά.

Γλώσσα

Άλλοτε κυριαρχεί η αναφορική λειτουργία (αποδεικτικό δοκίμιο) και άλλοτε η ποιητική (στοχαστικό δοκίμιο) λειτουργία της γλώσσας.

Σκοπός

Ο δοκιμιογράφος:

- αναλύει ένα θέμα με στόχο **να εξηγήσει και να πείσει** (αποδεικτικό δοκίμιο)
- περιδιαβαίνει ελεύθερα στον χώρο των ιδεών με στόχο **να τέρψει και να προβληματίσει** (στοχαστικό δοκίμιο).

Β. Είδη δοκιμίου

Το δοκίμιο διακρίνεται σε δύο γενικές κατηγορίες με βάση τα ακόλουθα κριτήρια:

Κριτήρια

Α. Αποδεικτικό

Β. Στοχαστικό

Η πειθώ

Ελεύθερος στοχασμός

Σκοπός

Ο δοκιμιογράφος αναλύει ή εκλαϊκεύει επιστημονικά θέματα, πληροφορεί, ερμηνεύει ή αποδεικνύει.

Ο δοκιμιογράφος περιδιαβαίνει ελεύθερα στον χώρο των ιδεών εκφράζοντας προσωπικές σκέψεις, χωρίς ιδιαίτερη προσπάθεια να πείσει.

Λογική

Συνειρμική

Οργάνωση

Στον πρόλογο παρουσιάζεται ο προβληματισμός και η βασική θέση, στο κύριο μέρος το αποδεικτικό υλικό και στον επίλογο εξάγεται το τελικό συμπέρασμα.

Οι επιμέρους ιδέες και τμήματα συνδέονται συνειρμικά, όπως δηλαδή η μία ιδέα ανακαλεί αυτόματα στη σκέψη κάποια άλλη.

Αντικειμενική

Υποκειμενική

Οπτική

Οι απόψεις τεκμηριώνονται και δηλώνονται ως γενικά αποδεκτές.

Παρουσιάζονται υποκειμενικές κρίσεις, προσωπικά βιώματα και συναισθήματα, που δηλώνονται με φράσεις όπως: **κατά τη γνώμη μου, ίσως, θα μπορούσε, είναι πιθανόν, κ.λπ.**

Επίκληση στη λογική

Επίκληση στο συναίσθημα

Τρόπος πειθούς

Στο κείμενο κυριαρχεί ως τρόπος πειθούς η επιχειρηματολογία, **χωρίς να αποκλείονται** και άλλοι τρόποι πειθούς.

Στο κείμενο κυριαρχεί ως τρόπος πειθούς η πρόκληση συναισθημάτων, **χωρίς να αποκλείονται** και άλλοι τρόποι πειθούς.

Αναφορική

Ποιητική

Γλώσσα

Κυριολεξία και ακρίβεια στη διατύπωση.

Σχήματα λόγου και εικόνες που περισσότερο υποβάλλουν / διεγείρουν συναισθήματα παρά πείθουν.

Γ. Σύγκριση δοκιμίου - άρθρου - επιφυλλίδας

Διακρίνουμε το καθένα από αυτά τα είδη με βάση ορισμένα κριτήρια (τις μεταξύ τους διαφορές).

Κριτήρια	Δοκίμιο	Άρθρο	Επιφυλλίδα
Χρόνος	Διαχρονικότητα Αναλύει θέματα διαχρονικά. Η επικαιρότητα –αν υπάρχει– είναι μόνο η αφορμή.	Επικαιρικότητα Αναφέρεται σε θέματα της επικαιρότητας.	Διαχρονικότητα Μπορεί να ξεκινά από επίκαιρο θέμα, αλλά επεκτείνεται σε παρατηρήσεις διαχρονικού χαρακτήρα.
Πομπός / συντάκτης	Δοκιμιογράφος Άνθρωπος από τον χώρο του πνεύματος, των τεχνών, των γραμμάτων και των επιστημών.	Αρθρογράφος Δημοσιογράφος ή συνεργάτης της εφημερίδας (πολιτικός, καλλιτέχνης, ακαδημαϊκός κ.ά.).	Επιφυλλιδογράφος Ειδικός στο θέμα που πραγματεύεται.
Θεματολογία	Ευρεία θεματική Μπορεί να αναφέρεται σε ζητήματα φιλοσοφίας, ηθικής, ιστορίας, πολιτικής, λογοτεχνίας, γλώσσας, εκπαίδευσης κ.λπ.	Επίκαιρο θέμα κοινού ενδιαφέροντος Οικονομικό, κοινωνικό, πολιτικό κ.λπ.	Ποικίλα θέματα Αναφέρεται σε διάφορα θέματα: φιλολογικά, επιστημονικά, κοινωνικά, καλλιτεχνικά, πολιτικά κ.λπ.
Γλώσσα	Αναφορική / ποιητική λειτουργία Άλλοτε κυριαρχεί η αναφορική λειτουργία της γλώσσας (αποδεικτικό) και άλλοτε η ποιητική (στοχαστικό δοκίμιο) λειτουργία της γλώσσας.	Αναφορική λειτουργία Κυριαρχεί η αναφορική λειτουργία της γλώσσας.	Αναφορική / ποιητική λειτουργία Προσεγγίζει άλλοτε τη γλώσσα του δοκιμίου και άλλοτε του άρθρου.
Έκταση	Μέση έκταση Έχει μεγαλύτερη έκταση από το δημοσιογραφικό άρθρο.	Μικρή έκταση Είναι πιο σύντομο σε έκταση από το δοκίμιο.	Μικρή έκταση Έχει την έκταση ενός δημοσιογραφικού άρθρου.